

Marcin Kościelniak
Wydział Humanistyczny
Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy
im. Jana Długosza w Częstochowie

Organizacja i ustrój diecezji częstochowskiej w latach 1964-1984

Streszczenie

Sobór Watykański II określił każdą diecezję jako wspólnotę biskupa, kapłanów oraz wiernych tworzącą kościół partykularny, w którym prawdziwie obecny jest i działa jeden, święty, katolicki i apostołski Kościół. Wykładnia ta wskazuje jednocześnie na dwojaki sens funkcjonowania kościołów partykularnych. Mianowicie obok czynnika nadprzyrodzonego (duchowego) diecezja składa się również z czynnika materialnego, który uobecnia się w jej administracyjno-prawnej strukturze. Zatem istotą rozwoju kościoła partykularnego jest dążenie do osiągnięcia pełnej dojrzałości na płaszczyznach religijnej i organizacyjnej. Jak pokazują dzieje Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce stosunkowo młode kościoły partykularne osiągają wspomnianą dojrzałość wskutek długiego procesu organizacyjno-ustrojowego naznaczonego wpływami czynników historycznych, politycznych, kulturowych oraz społecznych.

Celem pracy jest przedstawienie stopnia zaawansowania procesu organizacyjno-ustrojowego mającego miejsce w diecezji częstochowskiej w latach 1964-1984. Ocena tego procesu będzie przebiegać wokół czynników, które wedle hipotezy autora tejże pracy miały kluczowy wpływ na ww. część dziejów częstochowskiego Kościoła partykularnego. Pierwszym takim czynnikiem jest poznanie stopnia przyjęcia przez Kościół częstochowski dziedzictwa *Vaticanum II* obecnego w soborowym i posoborowym prawodawstwie kościelnym oraz analizie poczynań pasterskich ordynariusza diecezji częstochowskiej bp Stefana Bareły wynikających z jego uprawnień umocowanych w przepisach prawa partykularnego i powszechnego. Drugim czynnikiem determinującym kształtowanie się diecezji częstochowskiej pod rządami bp Stefana Bareły była rzeczywistość społeczno – polityczna, w której funkcjonował wówczas Kościół częstochowski. Była ona, co zrozumiale naznaczona bytowaniem ustroju komunistycznego, ze swej natury wrogiemu związkom wyznaniowym, w szczególności katolicyzmowi. Sytuacja ta niewątpliwie odcisnęła swoje piętno na życiu wspólnot wyznaniowych w segmencie stykania się ich potrzeb z systemem prawnym państwa polskiego. Szczególnie w przypadku kwestii związanych z publicznym

sprawowaniem kultu, a także ze sprawami szeroko rozumianego budownictwa sakralnego i organizacji struktur terenowych w kościołach partykularnych. Ostatnim czynnikiem mającym wpływ na sprawy organizacyjno-ustrojowe diecezji częstochowskiej był sposób sprawowania władzy pasterskiej przez biskupa częstochowskiego i idące za tym jego indywidualne podejście do kształtowania ustroju Kościoła częstochowskiego.

W założeniu autora niniejszej dysertacji dzieje kościołów partykularnych należy opisywać przede wszystkim w kontekście działalności biskupów stojących w danym okresie na ich czele. Stąd ramy chronologiczne pracy są tożsame z okresem posługi pasterskiej w diecezji częstochowskiej trzeciego jej ordynariusza bp Stefana Bareły. Obejmują one okres od 1964 r., od momentu kanonicznego objęcia rządów w diecezji częstochowskiej przez bp Stefana Barełę i rozciągają się na blisko 20-letni etap dziejów częstochowskiego Kościoła partykularnego, który naznaczony był wieloma wydarzeniami o dużej religijno-społecznej wymowie takimi jak: obchody milenium chrztu Polski, dwie wizyty Ojca Świętego Jana Pawła II w Częstochowie, Nawiedzenia Obrazu Najświętszej Maryi Panny w Kościele częstochowskim, wieloma koronacjami wizerunków Matki Zbawiciela oraz zaszczepianiu w częstochowskiej wspólnocie diecezjalnej wizji kościoła posoborowego, zarówno w wymiarze duchowym, jak i instytucjonalnej. Cezurą zamykającą okres dysertacji jest rok 1984, w którym zmarł trzeci pasterz Kościoła częstochowskiego.

Praca ta składa się z sześciu rozdziałów, z których każdy stanowi syntezę odrębnego problemu dotyczącego procesu organizacyjno-ustrojowego Kościoła częstochowskiego. Treść właściwą poprzedza wstęp zawierający główny problem badawczy.

Rozdział pierwszy poświęcony jest przeszłości diecezji częstochowskiej oraz jej charakterystyce i zróżnicowaniu terytorialnemu. Jego celem jest wprowadzenie czytelnika w specyfikę dziejów częstochowskiego kościoła partykularnego. Zawiera on opis utworzenia diecezji częstochowskiej, jej kształtowania w okresie II Rzeczypospolitej oraz nakreśla trudy walki o zachowanie swojej tożsamości w czasie okupacji niemieckiej ziem polskich. W rozdziale tym przedstawiono także dzieje Kościoła częstochowskiego w pierwszym okresie funkcjonowania w Polsce ustroju komunistycznego. Narracja kończy się w momencie objęcia rządów w diecezji częstochowskiej przez bp Stefana Barełę. Rozdział zakończony jest opisem zróżnicowania terytorialnego częstochowskiego Kościoła partykularnego ukazany przez pryzmat regionów diecezji częstochowskiej.

Treść drugiego rozdziału dysertacji została skoncentrowana wokół schematyzmu hierarchicznego częstochowskiego kościoła partykularnego. Omówiono źródła władzy biskupiej określone w Kodeksach Prawa Kanonicznego z 1917 r. i 1983 r. oraz

w postanowieniach Soboru Watykańskiego II. Ponadto przedstawiono rys biograficzny bp Stefana Bareły ukazany poprzez pryzmat jego drogi do godności biskupiej, a także późniejszych, pasterskich poczynañ wraz z czynnościami związanymi z organizacją II Synodu diecezji częstochowskiej. Omówiona zostanie także działalność biskupów pomocniczych diecezji częstochowskiej, którzy wspierali swoją posługą poczynania trzeciego biskupa częstochowskiego. W związku z tym przedstawiona zostanie ich pozycja prawna, a także zakres zadań, jakimi zostali obdarzeni w częstochowskim kościele partykularnym. Ponadto kwestia biskupów pomocniczych zostanie uzupełniona o biogramy duchownych pełniących tę godność w latach pontyfikatu bp Stefana Bareły. W rozdziale tym podjęte będą także rozważania nad pozycją prawno-kanoniczną duchowieństwa tworzącego strukturę personalną diecezji częstochowskiej w okresie posługi trzeciego biskupa częstochowskiego. Dlatego scharakteryzowane zostaną wybrane kwestie dotyczące posługi duchowieństwa dekanalnego w częstochowskim Kościele partykularnym, a także posługi proboszczów oraz wikariuszy.

Trzeci rozdział tej pracy stanowi charakterystykę kurii diecezjalnej jako głównego zaplecza administracyjnego diecezji częstochowskiej w okresie pontyfikatu bp Stefana Bareły. Szeroko omówione w nim zostanie pojęcie kurii diecezjalnej, jak i również struktura organizacyjna tego urzędu oparta o kancelarię, poszczególne wydziały i przede wszystkim pracę wikariuszy generalnych. Przedstawiono również kwestie organizacyjno-ustrojowe odnoszące się do funkcjonowania Sądu Biskupiego tym samym przybliżając zakres obowiązków duchowieństwa tworzącego trybunał diecezjalny w latach posługi pasterskiej bp Stefana Bareły.

Wykładnia Soboru Watykańskiego II wyniosła na piedestał współodpowiedzialność biskupa, prezbiterium oraz wiernych za losy kościołów partykularnych, w których egzystują. Stąd rozdział czwarty niniejszej pracy poświęcony jest funkcjonowaniu w ramach struktur diecezji częstochowskiej organów kolegialnych, których zadaniem było niesienie pomocy biskupowi częstochowskiemu w wielu elementach sprawowania władzy nad Kościołem częstochowskim. Funkcjonowanie tych organów zostało przedstawione na podstawie przepisów prawa kościelnego dotyczących powoływania i działalności tego typu kolegiów. Rozdział ten odnosi się w swej treści do działalności organów odpowiadających za doradzanie biskupowi częstochowskiemu w konkretnych płaszczyznach funkcjonowania diecezji częstochowskiej. Były to: sprawy życia kapłańskiego, kwestie materialno-ekonomiczne oraz liturgiczne.

Rozdział piąty poświęcony jest przemianom w funkcjonowaniu instytucji naukowo-dydaktycznych i społecznych diecezji częstochowskiej. Omówiono w nim: Wyższe

Seminarium Duchowne diecezji częstochowskiej w Krakowie, Niższe Seminarium Duchowne diecezji częstochowskiej oraz kształtujące się w trakcie pontyfikatu bp Stefana Bareły instytucje nawiązujące w sposobie swej działalności do działalności szkół wyższych. W rozdziale ukazano formację intelektualną duchowieństwa i wiernych jako jeden z głównych filarów Kościoła częstochowskiego. Ponadto omówiono znaczenia dla częstochowskiego kościoła partykularnego Tygodnika katolickiego „Niedziela” – religijno-społecznego periodyku będącego istotnym narzędziem ewangelizacji w polskim Kościele katolickim.

Rozdział szósty dotyczy rozwoju terytorialnego diecezji częstochowskiej. Omówione w nim zostały przeobrażenia, które miały miejsce w kształcie diecezjalnej sieci dekanalnej i ponaddekanalnej, a następnie problemy rozwoju sieci parafialnej oraz budownictwa sakralnego na terytorium Kościoła częstochowskiego. W tym miejscu ukazane zostaną wzajemne zależności diecezjalnych struktur terenowych, a także to jaki wpływ na ich rozwój miały czynniki warunkujące zmiany zachodzące na terenach diecezji częstochowskiej.

Wojciech
Kozłowski